

کاری رانه بردووی (راگه یاندن و دانانی و داخوازی) ی نه ری له چاوگی (هاتن)

ئاماده کردنی: م. عبدالله عبدالقادر علی

ئاماده ییی (سلیمانی) ی کچان

جوارشه ممه (۲۰۲۳/۴/۱۲)

لای هه موومان روون و ئاشکرایه ، که چاوگی (هاتن) له رووی هیژ و کاریگه ریه وه چاوگیکی
تینه په ره ، له رووی پیکهاتن و روئانیشه وه چاوگیکی ساده یه .

قه دی چاوگی (هاتن) بریتیه له (هات).

ره گه که ی بریتیه له دوو پیت ، که (هی) یه ، پیتی (ه) ی سه ره تای ره گه که ش ده سوئ و له
ئه نجام و کو تاییدا ره گه که کورت ده بیته وه و ده بیته به یه ک پیتی بزوین ، که بریتیه له (ئ).
که واته ره گی چاوگی (هاتن) بریتیه له (ئ).

یه که م: دروست کردنی رانه بردووی راگه یاندنی نه ری له چاوگی (هاتن):

کاتیک رانه بردووی راگه یاندنی نه ری له م چاوگه دروست ده که یین ، پیو یستمان به ره گه ، واته
(ئ) ، به م یاسایه دروستی ده که یین:

ده + ره گی کار + ک ۳

ده + ئ + م = دیم.

پیتی بزوینی (ه) ی کو تاییی نیشانه ی (ده) ده سوئ ، ته نیا (د) ده میئیته وه ، لی ره جیناوی
که سیی لکاوی یه که می تاکم (م) به کار هی ناوه ، له کو تاییدا کاره که فو رمی (دیم). و هر ده گریته .
ئیس تا ده مانه ویته کاری (دیم). بکه یین به نه ری ، ئاشکرایه ، که به ئامرازی (نا) نه ری ده کریته و
ده چیته شوینی (ده / د) ، واته ئیمه (د) لاده به یین و (نا) له شوینی داده نیین و ده بیته به
(نایم). ، به لام لی ره دوو پیتی بزوین که وتوونه ته ته نیشته یه ک ، ئه ویش بزوینی (ا) ی کو تاییی
نیشانه ی (نا) و بزوینی (ئ) ی ره گه که ، به پیی یاسای زمانی کوردی نابیته دوو پیتی بزوین
بکه ونه ته نیشته یه که وه ، بو یه ده بیته ناوبه ندی (ی = ی) له نیوان بزوینی (ا) ی کو تاییی

نیشانەى (نا) و بزوينى (ئى) رەگەكە دابنئىن ، ئەو كاتە فۆرمى كارەكە دەبئت بە (نايىم). ،
كە پىك ھاتووە لە (نا + ي + ئ + م) ، ئەمە بەپىيى زمانى كوردى و جىبەجىكردىنى ياساى
زمانەكەمان ئاوايە.

بەلام زۆربەى ھەرە زۆرمان ئاوا ناينووسىن لەبەر ھەر ھۆكارىك بئت ، بەلكو بەشىوہى
(نايەم). دەينووسىن.

بە بۆچوونى من ، ئەمە گرفتە ، چونكە لە لايەك فۆرمە دروستەكە برىتئىيە لە (نايىم). ،
نەك (نايەم). ، لە لايەكى ترىشەوہ كوا (ئى) رەگى كار لە (نايەم). دا؟! ھەر و ھا (يە) لە
(نايەم). دا چىيە؟ ئەگەر بلئىن (ي) ناوبەندە ، ئايا (ە) چىيە؟ رەگى كارە؟ ئەگەر رەگى كارە ،
رەگى كارى چ چاوكىكە؟ خۆ روون و ئاشكرايە رەگى چاوكى (ھاتن) برىتئىيە لە (ئى) ، نەك (ە) ،
خۆ ئاشكرئت كارى رانەبردوو رەگى تئدا نەبئت.

بۆيە پئشنىاز دەكەم ، لە زمانى نووسىندا بگەرئىنەوہ بۆ فۆرمە دروستەكەى و (نايىم).
بنووسىن.

دووہم: دروستكردىنى رانەبردووى دانانىى نەرى لە چاوكى (ھاتن):

كاتىك رانەبردووى دانانىى نەرى لەم چاوكە دروست دەكەين ، پئويستمان بە رەگە ، واتە (ئى) ،
بەم ياسايە دروستى دەكەين:

ب + رەگى كار + ك

ب + ئ + م = بئم.

لئىرە جئناوى كەسىى لكاوى يەكەمى تاكم (م) بەكار ھئناوہ ، لە كۆتايىدا كارەكە فۆرمى
(بئم). وەردەگرئت.

ئئستا دەمانەوئت كارى (بئم). بكەين بە نەرى ، ئاشكرايە ، كە بە ئامرازى (نە) نەرى دەكرئت
و دەچئتە شوئنى (ب) ، واتە ئئمە (ب) لادەبەين و (نە) لە شوئنى دادەنئىن و دەبئت بە (نەئم). ،
بەلام لئىرە دوو پئتى بزوين كەوتوونەتە تەنئشت يەك ، ئەوئش بزوينى (ە) كۆتايىى

نیشانەى (نە) و بزوینى (ئ)ى رەگەكە ، بەپىي ياساى زمانى كوردى نابىت دوو پىتى بزوين بكهونه تەنىشت يەكەوه ، بۆيه دەبىت ناوبەندى (ي = y) لەنيوان بزوينى (ە)ى كۆتايىي نیشانەى (نە) و بزوينى (ئ)ى رەگەكە دابنيين ، ئەو كاتە فۆرمى كارەكە دەبىت بە (نە-ي-م.) ، كە پىك هاتووە لە (نە + ي + ئ + م) ، ئەمە بەپىي زمانى كوردى و جىبەجىكردى ياساى زمانەكەمان ئاوايه .

بەلام زۆربەى هەرە زۆرمان ئاوا ناينووسين لەبەر هەر هۆكارىك بىت ، بەلكو بەشىوہى (نەيه.م.) دەينووسين .

بە بۆچوونى من ، ئەمە گرفتە ، چونكە لە لايەك فۆرمە دروستەكە برىتييه لە (نە-ي-م.) ، نەك (نەيه.م.) ، لە لايەكى ترىشەوہ كوا (ئ)ى رەگى كار لە (نەيه.م.) دا؟! هەرودها (يه) لە (نەيه.م.) دا چىيه؟ ئەگەر بلىين (ي) ناوبەندە ، ئايا (ە) چىيه؟ رەگى كارە؟ ئەگەر رەگى كارە ، رەگى كارى چ چاويگىكە؟ خۆ روون و ئاشكرايه رەگى چاويگى (هاتن) برىتييه لە (ئ) ، نەك (ە) ، خۆ ناشكرىت كارى رانەبردوو رەگى تىدا نەبىت .

بۆيه پىشنياز دەكەم ، لە زمانى نووسيندا بگەرپىينهوہ بۆ فۆرمە دروستەكەى و (نە-ي-م.) بنووسين .

سپيەم: دروستكردى داخوازي نەرى لە چاويگى (هاتن):

كاتىك داخوازي نەرى لەم چاويگە دروست دەكەين ، پىويستمان بە رەگە ، واتە (ئ) ، بەم ياسايە دروستى دەكەين:

ب + رەگى كار + ك؛

ب + ئ + ن / \emptyset = بى / \emptyset . بىن .

ليړه جيناوى كەسى لكاوى دووہى تاك و كو (ن / \emptyset) بەكار دىت ، لە كۆتاييدا كارەكە فۆرمى (بى / \emptyset . بىن .) وەردەگرىت .

ئىستا دەمانەۋىت كارى (بى/ . / بىن). بىكەين بە نەرى، ئاشكرايە، كە بە ئامرازى (مە) نەرى دەكرىت و دەچىتە شوينى (ب)، واتە ئىمە (ب) لادەبەين و (مە) لە شوينى دادەنئىن و دەبىت بە (مە/ . / مەين). بەلام لىرە دوو پىتى بزوين كەوتوونەتە تەنىشت يەك، ئەویش بزوينى (ە) كۆتايى نىشانەى (مە) و بزوينى (ئ)ى رەگەكە، بەپىي ياساى زمانى كوردى نابىت دوو پىتى بزوين بەكونە تەنىشت يەكەو، بۆيە دەبىت ناوبەندى (پ = y) لەنيوان بزوينى (ە)ى كۆتايى نىشانەى (مە) و بزوينى (ئ)ى رەگەكە دابنئىن، ئەو كاتە فۆرمى كارەكە دەبىت بە (مە/ . / مەين). كە پىك هاتوو لە (مە + پ + ئ + \emptyset / ن)، ئەمە بەپىي زمانى كوردى و جىبەجىكردى ياساى زمانەكەمان ئاۋايە.

بەلام زۆربەى ھەرە زۆرمان ئاۋا ناينووسىن لەبەر ھەر ھۆكارىك بىت، بەلكو بەشىۋەى (مە/ . / مەين). دەينووسىن.

بە بۆچوونى من، ئەمە گرافتە، چونكە لە لايەك فۆرمە دروستەكە برىتتايە _____ (مە/ . / مەين). نەك (مە/ . / مەين). لە لايەكى ترىشەوۋە كوا (ئ)ى رەگى كار لە (مە/ . / مەين). دا؟! ھەرۋەھا (پە) لە (مە/ . / مەين). دا چىيە؟ ئەگەر بلىين (پ) ناوبەندە، ئايا (ە) چىيە؟ رەگى كارە؟ ئەگەر رەگى كارە، رەگى كارى چ چاۋگىكە؟ خۇ روون و ئاشكرايە رەگى چاۋگى (ھاتن) برىتتايە لە (ئ)، نەك (ە)، خۇ ئاشكرىت كارى رانەبردوۋ رەگى تىدا نەبىت.

بۆيە پىشنىاز دەكەم، _____ زمانى نووسىندا بگەرپىنەوۋە بۇ فۆرمە دروستەكەى و (مە/ . / مەين). بنووسىن.

كۆتايى